

zabavnih pripovedi in narodnih pravljic. Zdrav humor, ki ni brez pretiravanja, bo našel med prostim ljudstvom še tudi v novi izdaji prav hvaležnih bralcev, saj večina Alešovčevih spisov je že razprodana.

Ilustrovani narodni koledar. 1910. Uredil prof. dr. Anton Dolar. Leto XXI. Last, tisk in zaloga Zvezne tiskarne v Celju. 8°. 162 str. + Oglasi. Cena elegantno vez. 1.70 K s poštnino vred. — Kakor prejšnji letniki tega salonskega koledarja odlikuje se tudi ta po svoji elegantni zunanji opremi, po raznovrstnem in izbranem zabavnem delu. V njem srečavamo literarne znance, Iv. Cankarja (Zgodba o zaplenjenem pravičniku), Milana Puglja (Sestanek, Jezerske rože), Iv. Laha (Božičnica), Antona Novačana (Smeh pred smrtjo). Stanko Svetina je priobčil tri arabeske, Mirko V. Brezovnik pa „Glasove v naravi“. Vojeslav Molè je posvetil Eli šopek „Pesmi hrepenenja“ in napisal „Razgovor poletnega večera“, himno ljubezni v prozi. — Veliko manj nas zadovoljuje „umetniški“ del, ki zaostaja celo za prejšnjimi letniki. Par slabo reproduciranih fotografij in obče znanih slik neprijetno kontrastira z ostalo vsebino. Slika „V razcvetu“ za str. 80 je najbrž posneta iz kakega reklamnega cenika za polmoderne okvire.

Antun Cuvaj: Gragja za povijest školstva kraljevinâ Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danes. Sa 99 slika. Knjiga treća. Od 20. travnja 1869. do 31. listopada 1888. Zagreb 1909. Vel. 8°. XXXII. + 1108 str.

Že iz naslova se vidi, kako ogromna je knjiga, v kateri izdaja A. Cuvaj, deželni nadzornik za ljudsko šolstvo na Hrvaškem, neizmerno marljivo zbrano gradivo za zgodovino vsega šolstva na Hrvaškem v teku 19 let, v katerih so se godile važne spremembe. Za ta čas nahajamo tu podatke o ustrojstvu deželne vlade z ozirom na šolstvo, o ljudskih in strokovnih šolah, učiteljskih, gimnazijah, realkah, semeniščih in vseučilišču, o akademiji in muzeju, o razstavah, tiskarstvu, šolskih časopisih in časopisih za mladino, o prosvetnih društvih, deželnih in privatnih zakladih, zabaviščih, sirotiščih, zavodih za gluhoneme in slepce itd.

Zakoni in učni redi so dobesedno natisnjeni, saborske razprave o njih po stenografskih zapisnikih, ne manjka tudi anket in resolucij šolskih društev ter učiteljskih glasov iz časnikov. Seveda se posebe govori tudi o srbsko-pravoslavnem šolstvu na Hrvaškem in v bivši Vojaški Granici. V slikah se nam predstavljajo važnejše šolske osebe in stavbe. Knjiga je seveda zanimiva tudi za slovenske šolske kroge, katerim jo priporočam v podrobnejšo oceno in porabo, in sploh za našo kulturno zgodovino, ker nam priča o zaslugah mnogih Slovencev za hrvaško prosveto. Tako nahajamo v nji slike in životopise deželnih nadzornikov Martina Jelovška in Franja Močnika, srednješolskih ravnateljev Fr. Bradaške, V. Lipeža in Josipa Stareta, ki je obenem slovenski pisatelj kakor profesorja Fr. Erjavec in I. Tušek; Slovenec je tudi prvak hrvaške stenografije Fr. Magdić. Značilno pa je za vprašanje, kako se poznajo najbližji Slovani, ako n. pr. čitamo, da je Fr. Bradaška rojen v Krainburgu (78) namesto v Kranju, Fr. Močnik „u Cerknegu na Goričkem“ (450), t. j. v Cerknem. Moram tudi priznati, da se meni zdi vse delo preobširno, vendar navzlic temu je našlo svoje občinstvo, kajti prva in druga knjiga sta že pošli in pisatelj obeta njiju novo in popolnjeno izdajo. *M. Murko.*

François Rački et la renaissance scientifique et politique de la Croatie (1828—1894). Par Vladimir Zagorsky. Paris, Librairie Hachette et Cie., Boulevard Saint Germain 79. 1909., 8°. VI + 259. — (Franjo Rački ter znanstveni in politični preporod Hrvatske. 1828—1894.) — Profesor na pariški Sorbonni, Arnošt Denis, je dal g. Zagorskemu, svojemu učencu, pobudo, da je s tem svojim obsežnim delom

Francoze seznanil z učenjakom in političarjem Račkim. Zagorsky je rešil svojo nalogo s tisto preciznostjo, jasnostjo in preglednostjo, ki je lastna francoski znanosti. Knjiga je gladko čitna, dasi je v njej obdelana jako bogata literatura, literarni pomočki knjižnic v Belgradu, Buđim-Pešti, na Reki, v Pragi, na Dunaju in v Zagrebu. Snov je razdeljena v sledeča poglavja: Mladost Račkega (1828—1860; rojen v Fužinah nad Reko). Spisi Račkega do 1867. Politično delovanje Račkega do 1868. Akademija. Politično delovanje Račkega po l. 1868. Zgodovinska dela Račkega po l. 1867. V uvodu očrtuje pisatelj jugoslovansko prošlost, posebe hrvatsko državno zgodovino in Gajev ilirizem ter končno prikazuje hrvatsko borbo za glagolico. Ilirizem in glagolica sta naravni temelj študiji o Račkem; zakaj Rački stoji po svojem jugoslovanskem naziranju na podlagi ilirski; posebe pa je zanj tudi značilna vnema za združitev obeh cerkva in s tem srbskega in hrvatskega naroda. Rački je znanstveno utemeljil in v poedinostih izvedel misli Strossmajerjeve. Za oba je „Jugoslovanska Akademija“ središče delovanja, eden ji je ustanovitelj in pokrovitelj, drugi dolgoletni predsednik in voditelj. Ali je narodno-politični entuziazem združljiv z natančnostjo in vestnostjo znanosti? vprašuje pisatelj v „Conclusion“. Rački je romantično veroval, da je zgodovino pisati „ad docendum“, in vendar — se nič ne briga za kompozicijo in slog; ravnal se je v tem oziru po nemški znanosti. „Kakor jako mnogo čeških avtorjev, se je vdal globoko vplivu te Germanije, katere jarem je hotel vreči s sebe.“ Trajna slava Račkega je, da je ustanovil zgodovinsko-kritično šolo hrvatsko (Jelić, Smičiklas, Klaić, Šišić, Gruber, Horvat). Vpliv Račkega se je raztegnil na vse južne Slovane: Kosovo „Gradivo“, „indispensable à l'historien“, je le nasledek in popolnilo „Documentis historiae croaticae periodum antiquam illustrantibus“. Njegovo splošno kulturno stališče označujejo besede, ki jih je rekel Rusu Kulakovskemu: „Ako bi bil Rus, bi bil sigurno slavofil, bi bil goreč pristaš naukov slovanske filozofije, le s to omejitvijo, da se ne more Evropa smatrati za gnilo in njena civilizacija za zastarelo. Mi drugi Slovani, mi se moramo od Evrope mnogo učiti, a ji ne vsega vzeti.“ Konec knjige zavzema kronološki seznam njegovih spisov (po številu 287!) in nekoliko njegove korespondence. — Razmerje do Smičiklasovega dela, ki je izšlo eno leto po Račkega smrti, „Životi djela dra. Franje Račkoga“ (1895), in služilo Zagorskemu za temelj, pojasnjujeta Nikola Radojčić v „Letopisu Matice Srpske“ (1909 knj. 260, str. 61—65) ter V. Jagić v zanimivi oceni v svojem zadnjem „Archivu“ (XXXI., 253—259), kjer je vplel nekaj spominov iz osebnega občevanja z Račkim.

Dr. Fr. Ilešič.

Pavle Sofrić: Tri priloga za poznavanje narodne duše kod nas Srba. (Niš, 1909, 8°, str. 84.) To je zanimiva knjiga, ki prikazuje zgodovinski razvoj mišljenja srbskega naroda ter poudarja zlasti križarske vojne, renesanso in turško gospostvo. Križarske vojne so rodile Nemanjo in sv. Savo; provzročile so „silen prelom v duši našega naroda“, tako da je pod njih vplivom menjal svoje dosežanje „versko in politično življenje“. Renesansa nas je „zmešala baš pred borbo s Turki in jim tako olajšala pobjedo nad nami“. — Sofrićeva študija nalikuje sličnim delom Nemca K. Lamprechta, a očitvidno operira z nedostatnim gradivom in prebrzo generalizuje. Jovan Radonić, po čigar oceni (v „Let. Mat. Srpske“ 1909., zv. 6., 82 sl.) pišem to, poudarja te nedostatke sicer zelo zanimive knjige ter pravi n. pr.: „Ni dvoma, da so mase križarjev, ki so šle skozi srbske zemlje, in svrhe njih potovanja mogle vplivati na naš narod. A vpraša se, je li ta vpliv bil baš tako silen, da bi se od njega začelo novo življenje našega naroda v verskem, kulturnem in političnem pogledu... Naša stara književnost slabo računa s križarji, in kar